

Plan for forvaltning av elg i Leirfjord 2012-2019

Kommunal plan for forvaltning av elg i Leirfjord

Bakgrunn

11.02.2011 sendte Nordland Fylkeskommune ved Fylkesråd for kultur og miljø, Marit Tennfjord, ut et brev der hun ber alle kommuner i Nordland vedta en målsetting for forvaltningen av elgbestanden i sin kommune. en slik målsetting må foruten å tilfredsstille nasjonale føringer, inneholde kortsiktige og langsiktige mål for elgforvaltningen i kommunen. Det er naturlig at en slik plan tallfester mål på blant annet bestandsstørrelse, jaktuttak og ser antallet påkjørsler ut fra et 0-visjonsmål.

I landet som helhet er antallet hjortevilt påkjørsler større enn noen gang, og årsaken synes først og fremst å være relatert til mer hjortevilt og større trafikk. For å redusere antallet påkjørsler av elg er det i Norge forsøkt en rekke forskjellige tiltak, men med unntak av direkte fysiske hindre i form av viltgjerder, er det ingen av disse tiltakene som kan dokumentere å gi gode reduserende effekter.

Det påpekes fra forskningshold at det kun er bestandsreduksjon som kan forventes å gi noen synlig effekt på antallet påkjørsler av elg.

For å oppnå en reell bestandsreduksjon er det viktig å få til en god organisering av jakta og en omforent enighet om målet for avskyting.

Lovgrunnlag

Kommunal forvaltning av hjortevilt er regulert av viltloven av 1981 og hjemlet i egen forskrift om hjortevilt. Forskrift 10. februar 2012 nr. 134 om forvaltning av hjortevilt.

I kommentaren til formålsparagrafen § 1 heter det:

- *Formålet med denne forskriften er at forvaltningen av hjortevilt ivaretar bestandenes og leveområdenes produktivitet og mangfold. Det skal legges til rette for en lokal og bærekraftig forvaltning med sikte på nærings- og rekreasjonsmessig bruk av hjorteviltressursene. Forvaltningen skal videre sikre bestandsstørrelser som fører til at hjortevilt ikke forårsaker uakseptable skader og ulemper på andre samfunnsinteresser.*

Forskriften skal bidra til at forvaltningen av hjortevilt ikke reduserer naturens produktivitet og mangfold. Alle hjorteviltartene er bidrag til naturens mangfold når de opptrer i bestandsstørrelser som er tilpasset sine respektive leveområder. Det er viktig at forskriften brukes sammen med andre virkemidler for å oppnå dette.

Den lokale forankringen skal sikre at lokale samfunnsinteresser som næring, rekreasjon, samferdsel og liknende blir lagt vekt på. Hensynet til biologisk mangfold og skogproduksjon/skogforyngelse er særlig aktuelt å vurdere i forhold til overbeiting. Rådyr, villrein, hjort og elg er alle i stand til å påvirke vegetasjonen betydelig. Farer og ulemper i trafikken forårsaket av hjortevilt samt skader på jordbruk og fruktdyrking er andre områder som viltforvaltningen i tett samarbeid med andre sektorer må ta hensyn til.

Bakgrunnsdata

For å kunne opprettholde en bestand av en viss størrelse over tid er man avhengig av beitegrunnlaget i området.

Beite- generelt

Elgen foretrekker rogn, osp og selje og en del vier arter, deretter lavlandsbjørk og einer, fulgt av vanlig bjørk og furu. Or beites lite og gran beites de fleste steder ikke i det hele tatt. En ting er hvilke treslag elgen foretrekker, noe annet er hvilke som utgjør hovedbeitet.

Sommerstid er det ingen tvil om at de to bjørkeartene dominerer i Skandinavia. De såkalte ROS-artene (rogn, osp og selje) beites fort ut, særlig gjelder det rogn og osp, og disse betyr, de fleste steder, lite for dagens bestander av elg. I feltsjiktet gir blad og skudd av bringebær viktige bidrag. I den snøløse perioden vår og høst, etter lauvfall og før lauvsprett beiter elgen mye blåbærlyng. Over vinteren kommer furu og einer inn som viktig beite ved siden av lauvtrærne. Generelt gir hogstflater opp til 20års alderen høyest produksjon av beiteplanter og også det meste av elgens beite året rundt. Dette gjør seg mest gjeldende i områder hvor det er et aktivt skogbruk.

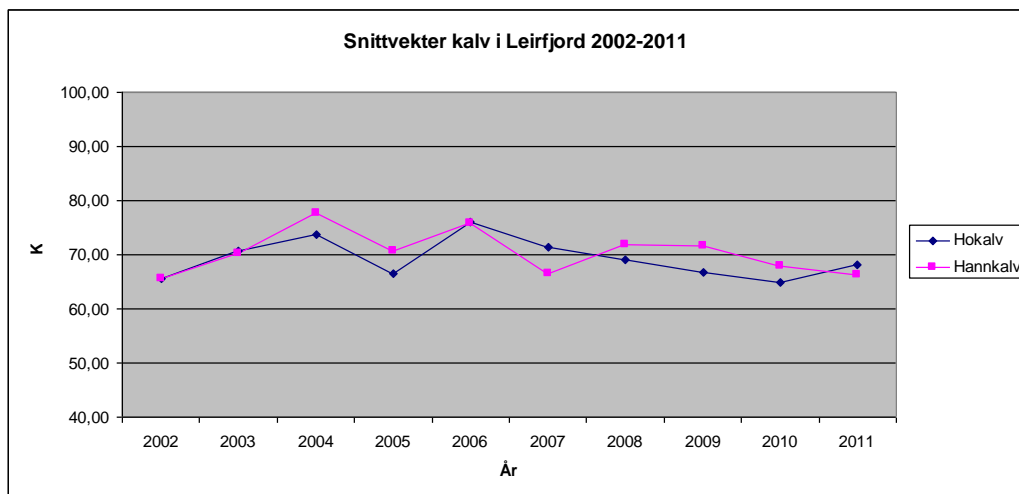
Ut fra det vi vet om effekten av sommer og vinterernæring på dyrenes vektutvikling, vil vi anta at konkurranse om sommerbeite er hovedårsaken til nedgang i vekt og kondisjon i mange av våre elgstammer. Sommerbeitene har mest å si for kalvevektene mens vinterbeitene i større grad er med på å påvirke vekten hos åringene. Strenge vintre er i stor grad med på å påvirke vektene på åringene. Ved dårlige vinterbeiter vil denne effekten ytterligere forsterkes og man får hurtig og stor reduksjon i vektene.

Vintrene påvirker vekten gjennom snødybde og vinterens lengde (egentlig kortere vekstsesong), beitepresset og beitekvaliteten vinterstid ser ut til å ha mindre betydning. Effekten av vinter er i stor grad det vi kaller tetthetsuavhengig.

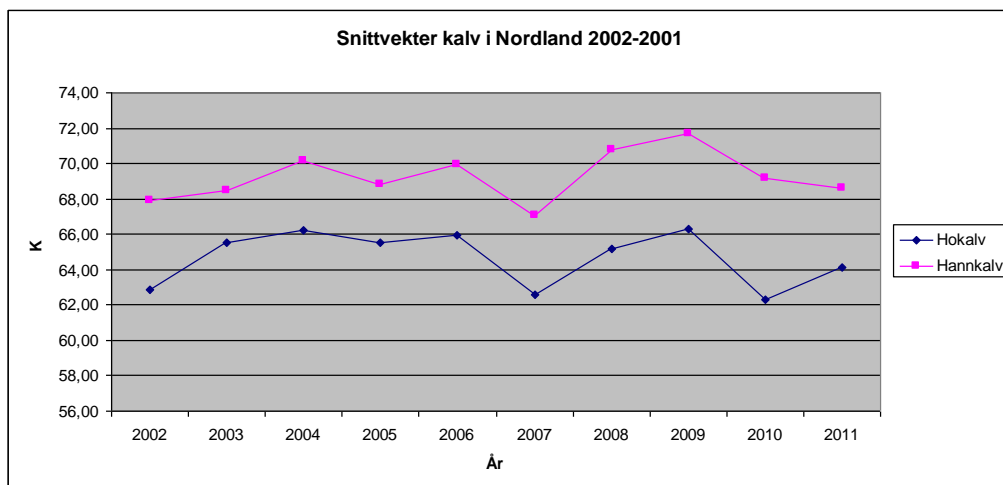
Elgen i nord (sammenlignet med lengre sør i landet) har større evne til å legge på seg fettreserver i løpet av sommeren. Dette er logisk sett i sammenheng med større behov for fettdepoter over en lang vinter. Denne evnen til å legge på seg mye i løpet av sommeren gjør at gode sommerbeiter kompensere for lange vintre og begrenset mattilgang om vinteren. Elgen i vårt distrikt er dermed ikke så avhengig av optimale vinterbeiter.

Etter hvert som bestandene vokser og beitene blir dårligere vil dette gi utslag på slaktevektene. Sommerbeitene har mest å si for kalvvektene mens vinterbeitene er viktigere for åringene (1 ½ år).

Beite – data fra Leirfjord og Nordland

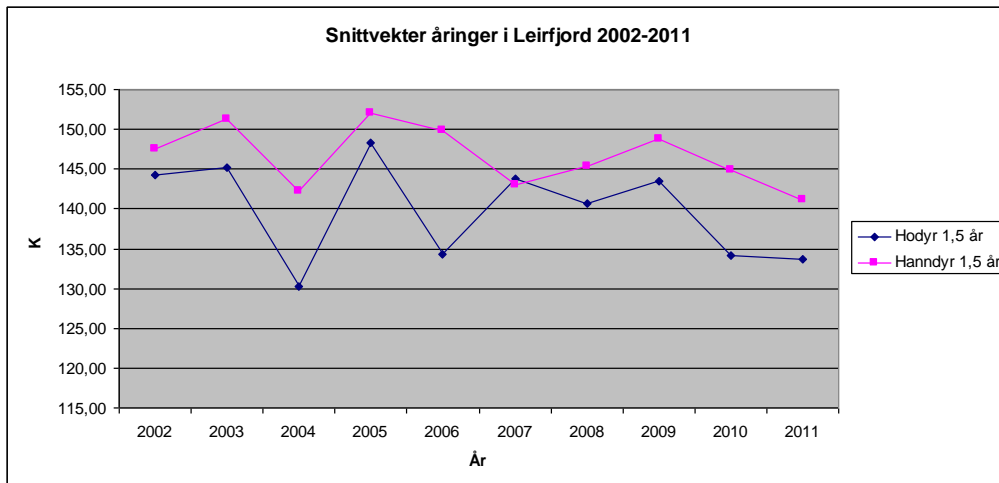

Figur 1.1 viser utviklingen av kalvevekter i Leirfjord i perioden 2002-2011, fordelt på kjønn.

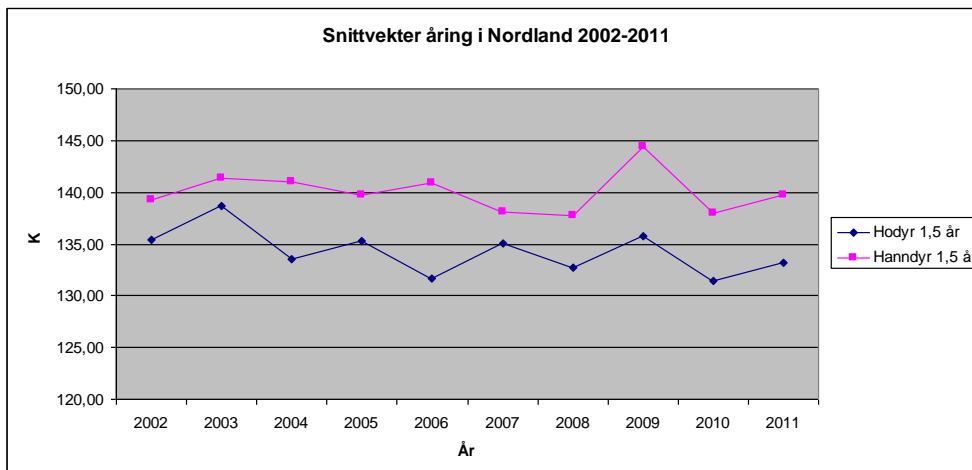

Figur 1.2 viser utviklingen av kalvevekter i Nordland i perioden 2002-2011, fordelt på kjønn.

Som man ser fra figurene 1.1 og 1.2 holder kalvevektene i Leirfjord og Nordland seg stabile. Gjennomsnittsvektene for elgkalv i Leirfjord er i overkant av 70kg. Dette tilsvarer det som forskerne klassifiserer som kalvevekter for elgstammer på gode beiter. I Leirfjord er vektene høyere enn for fylkes sett under ett. Det ingen signifikant nedgang i slaktevektene i perioden 2002-2011. Dette betyr at sommerbeitene i Leirfjord er gode og grunnlaget for å opprettholde den bestanden vi har i dag er tilstede.

Figur 1.3 viser vektutviklingen på åringer i Leirfjord for perioden 2002-2011, fordelt på kjønn.

Figur 1.4 viser vektutviklingen på åringer i Nordland for perioden 2002-2011, fordelt på kjønn.

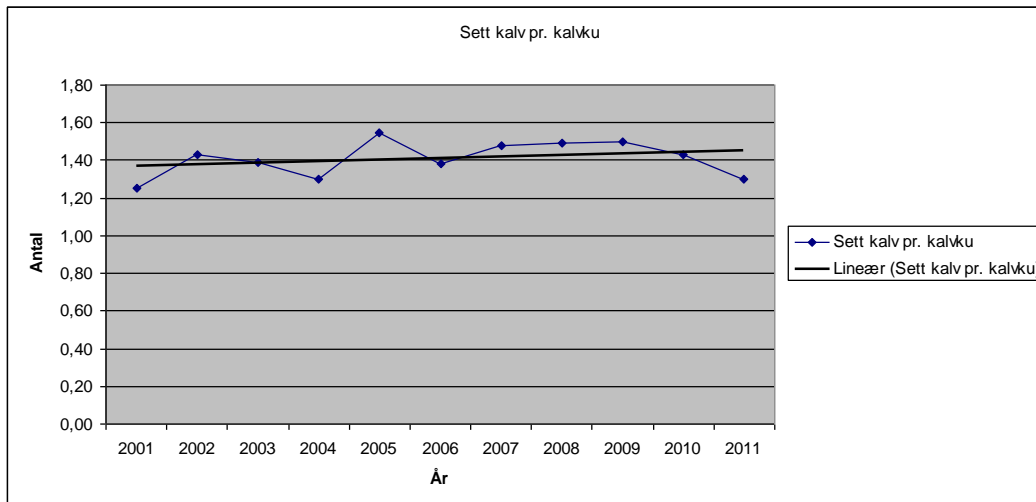
Gjennomsnittlig slaktevekt for åring i Leirfjord 2002-2011 er 143kg. Gjennomsnittsvekter fra 140kg og oppover tyder på gode beite- og miljøforhold. Gjennomsnittet de tre siste år er 141kg. Denne nedgang kan tyde på at man er i en situasjon hvor man nærmer seg et kritisk punkt for vinterbeitene. To harde vintre de siste to år må nok ta deler av skylden for nedgangen.

Vekt og kalveproduksjon kan variere en god del med værforholdene. Når en ønsker å vurdere utviklingen i beitene, er det derfor viktig å få frem tendenser over flere år. En indikator på hvor god kondisjon en elgbestand er i, i tillegg til vekt, er andel kyr som bærer frem kalv og andel kyr som bærer frem tvillingkalver. Relaterer man andel kyr som bære frem kalv og tvillingraten til beiteforholdene deler man inn i gode, middels gode og dårlige beiteforhold slik:

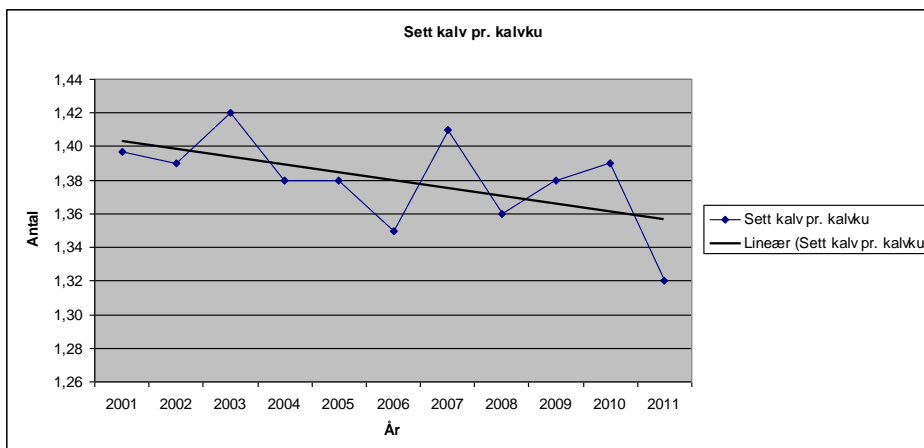
- Gode beiter: 0,75 kalv pr. ku og 1,35 kalv/kalvku
- Middels gode beiter: 0,65 kalv pr. ku og 1,25 kalv/kalvku
- Dårlige beiter: 0,55 kalv pr. ku og 1,1 kalv/kalvku

Kalv pr. ku forteller hvor mange kalver det er observert i forhold til antall kyr observert, mens kalv/kalvku forteller hvor mange av de kyr som ble observert med kalv hadde tvillinger.

I Leirfjord har man i perioden 2001 til 2011 0,82 kalv pr. ku, Nordland har 0,76 kalv pr. ku og Norge har 0,67 kalv pr. ku. For Leirfjord sin del altså godt over det som regnes for normalt på gode beiter.

Figur: 1.5 viser antall sett kalv pr. kalvku i Leirfjord i perioden 2001-2011

Figur: 1.6 viser antall kalv sett pr. kalvku i Nordland for perioden 2001-2011

Som man ser fra figurene over er det økning i andel kalvbærende kyr som føder tvillingkalver i Leirfjord i perioden 2001 til 2011. Dette tyder på god kondisjon i stammen, og gode beiter. Gjennomsnittet for perioden er 1,41 kalv pr. kalvbærende ku, altså godt over det som regnes som normalt på gode beiter. For Nordland generelt er tendensen motsatt, med færre kalvbærende kyr som føder tvillingkalver. Gjennomsnittet for Nordland i samme periode er 1,38, og for Norge er gjennomsnittet 1,26 kalv pr. kalvbærende ku.

Også her ser vi at det ikke er noe som tyder på at beiten er en begrensende faktor i Leirfjord selv om det er antydning til en negativ trend siste tre år. Dette kan like gjerne skyldes harde vintre de siste to årene.

Tetthet

Med bæreevne i alminnelig tale tenker vi oss gjerne det maksimale antall dyr som kan leve i et område, og som samtidig er i langsiktig likevekt med beiter og næringstilgang.

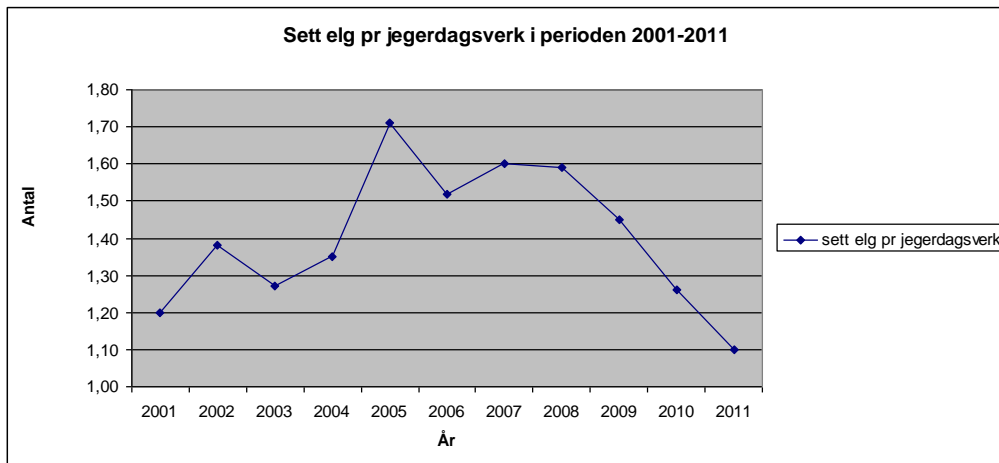
I dag er tettheten av norske elgstammer ca. 1 elg/km². Over deler av Østlandet hvor bestanden i lengre perioder har ligget to-tre dyr/km², har resultatet blitt kraftig vektneidgang på grunn av blant annet reduserte beiter.

Forsøk utført i Sverige hvor man gjerdet inne et område og klippet skuddene på beitetrær for å simulere elgens beiting viser at innenfor et overvintringsområde tåles en elgstamme på 1,7 dyr/km² uten at beiteproduksjonen påvirkes negativt. Dette forutsetter at man har en ungsogandel på 20 % i området. Prosjektet konkluderte med en anbefaling på 0,8 til 1,5 dyr/km² på landskapsnivå.

Siste elgtelling med helikopter i Leirfjord ble gjennomført i 2010. Vinterstammen telte da i overkant av 300 dyr. Dette gir en tetthet på ca. 1,2 dyr pr km² tellende areal. Et viktig poeng i denne sammenheng er at vi ikke vet hvor mye av den elgen som ble observert under tellingen som inngår i den reproduktive bestanden og er til stede i kommunen under jakta.

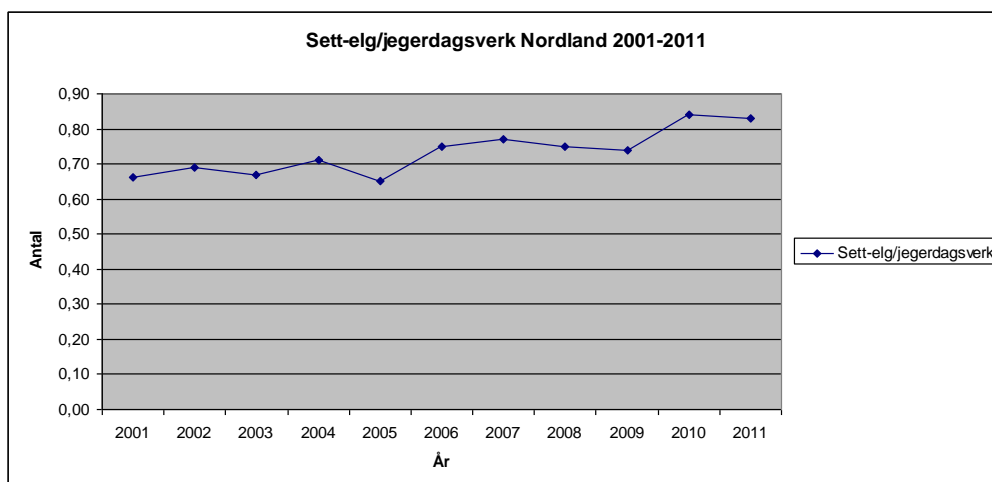
Tetthet – utvikling i Leirfjord og Nordland

Den beste tilgjengelige indikatoren på hvordan utviklingen i bestandene av elg er sett-elg-data. Sett-elg-data er data som alle som jakter elg er pålagt å samle inn. Hvert jaktlag fyller ut antall, kjønn og alder på de elgene de har sett i løpet av en jaktdag, hvor mange jegere som jaktet og hvor mange timer de jaktet. Dette gir, over tid, indikatorer på hvilken retning elgstammen utvikler seg i antall og kjønnsfordeling.

Figur 2.1 viser sett elg pr. jegerdagsverk i Leirfjord i perioden 2001-2011.

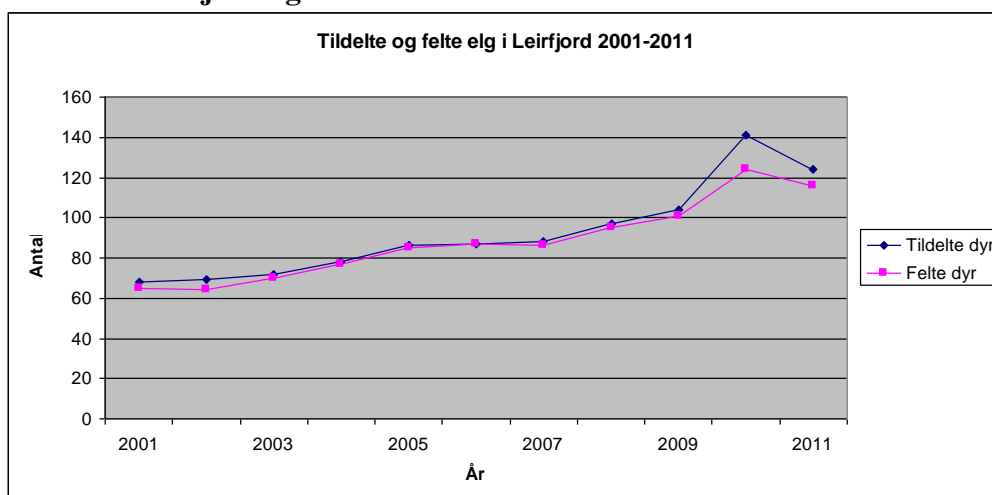
Figuren viser en tydelig nedgang i antall sette elg pr. jegerdagsverk mot slutten av perioden. Dette er en klar indikator på at man har redusert stammen av elg de siste årene.

Figur 2.2 viser sett-elg pr. jegerdagsverk for Nordland i perioden 2001-2011.

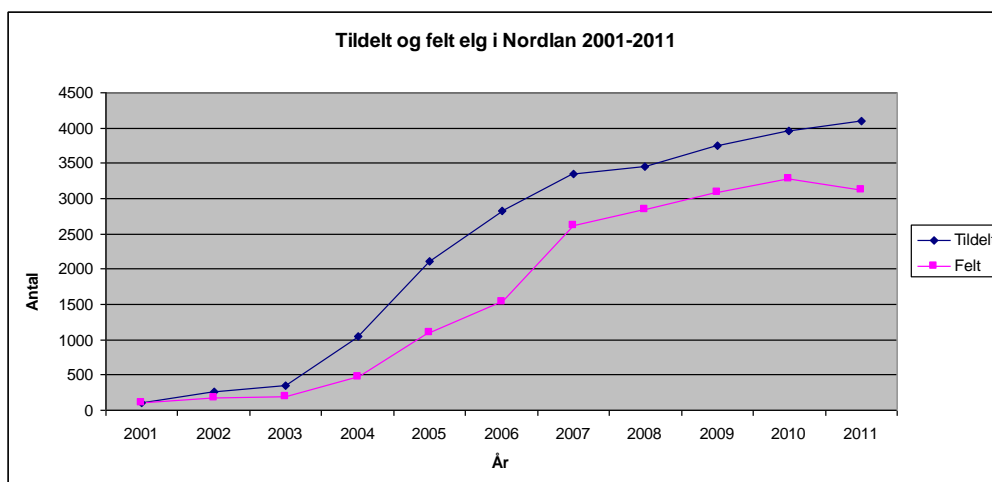
I motsetning til Leirfjord ser man for hele Nordland sett under ett at det er en økning i antall sette elg pr. jegerdagsverk i perioden. En klar indikator på at elgstammen i Nordland er i vekst.

Tetthet – Leirfjord og Nordland relatert til uttak

Figur 2.3 viser tildelte og felte elg i Leirfjord i perioden 2001-2011.

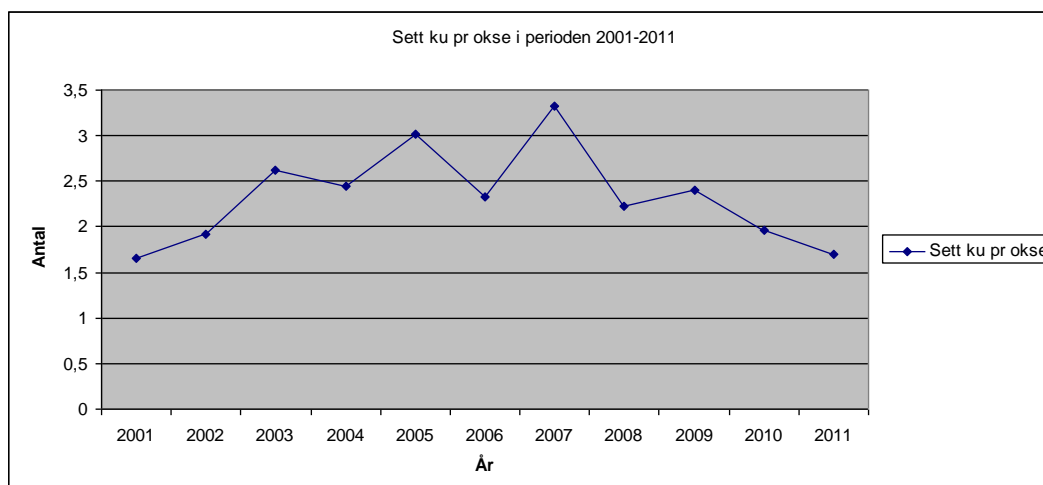
Figuren over viser tildelte og felte elg i Leirfjord kommune i perioden 2001 til 2011. Kraftig økning i avskytingen fra 2008 til i dag, forklarer i helhet endringen man ser i sett-elg-dataene. Felling av elg overstiger produksjon og eventuell overskuddsinnvandring, og man er i ferd med å redusere stammen.

Figur 2.4 viser tildelte og felte elg i Nordland for perioden 2001-2011.

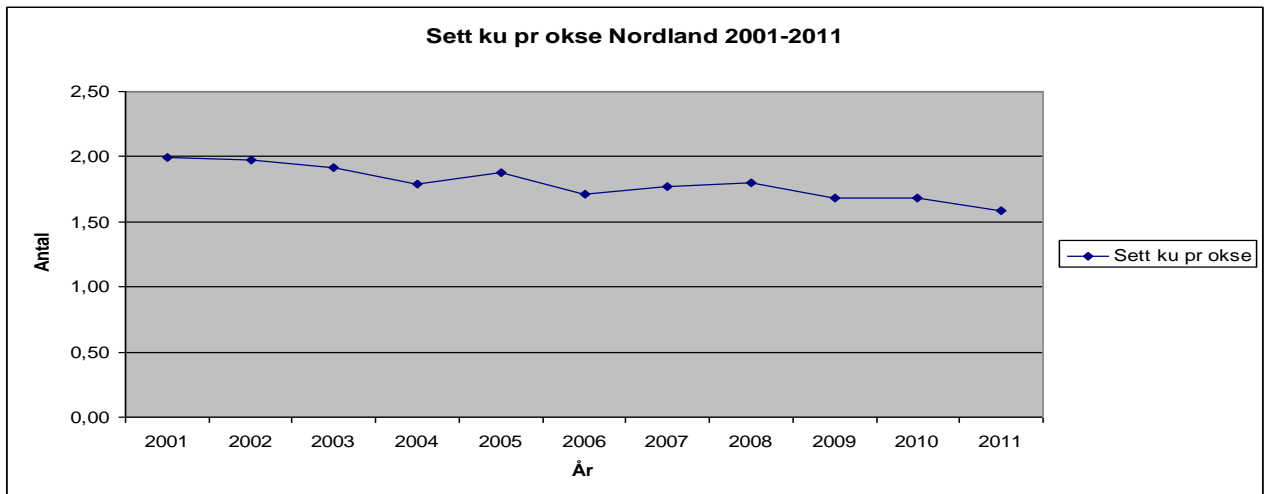
Figuren over viser tildeling og felling av elg i Nordland for perioden 2001 til 2011. I likhet med Leirfjord har det i Nordland vært en kraftig økning i både tildeling og felling av elg. Sett- elg-dataene derimot viser ingen tegn til at stammen reduseres, tvert i mot. Den kraftige økningen fra 2001-2007 kommer i all hovedsak av at flere kommuner har tatt i bruk hjorteviltregisteret som rapporteringsverktøy.

Det er karakteristisk for de fleste elgstammer at det skytes svært hardt på hanndyrene. I mange elgstammer blir 85 % og mer av oksene skutt før de når tre års alder. Dermed vil yngre okser stå for en stor del av paringene. Dette vil ytterligere forsterke kudominansen, siden unge paringsokser gir opphav til en høyere andel kupalver.

Figur 2.5 viser utviklingen i forholdet mellom ku og okse observert i Leirfjord i perioden 2001-2011.

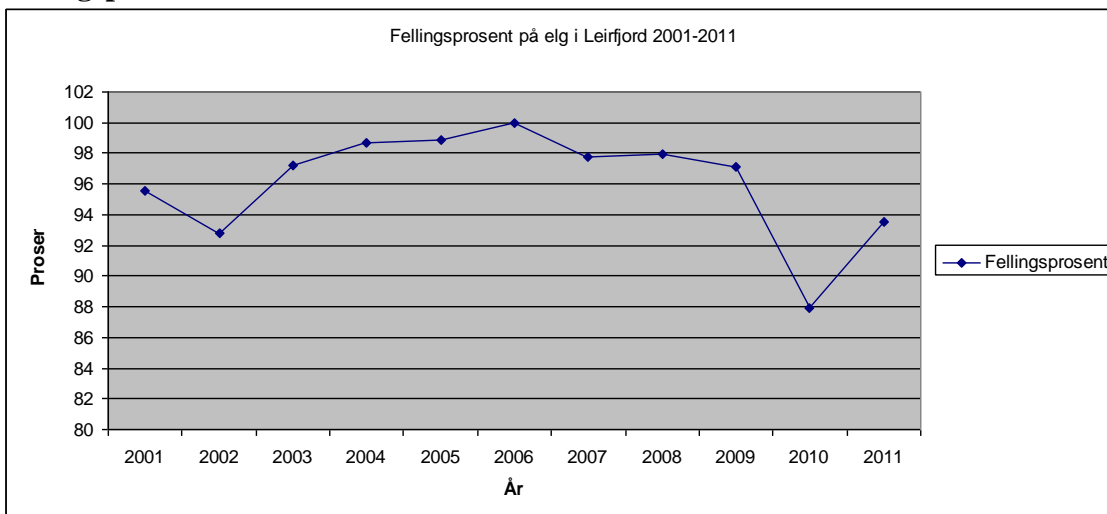
I Leirfjord har man bevisst forsøkt å endre ku/okse forholdet i stammen, fordi det har vært alt for høyt.

Figur 2.6 viser utviklingen i forholdet mellom ku og okse observert i Nordland i perioden 2001-2011

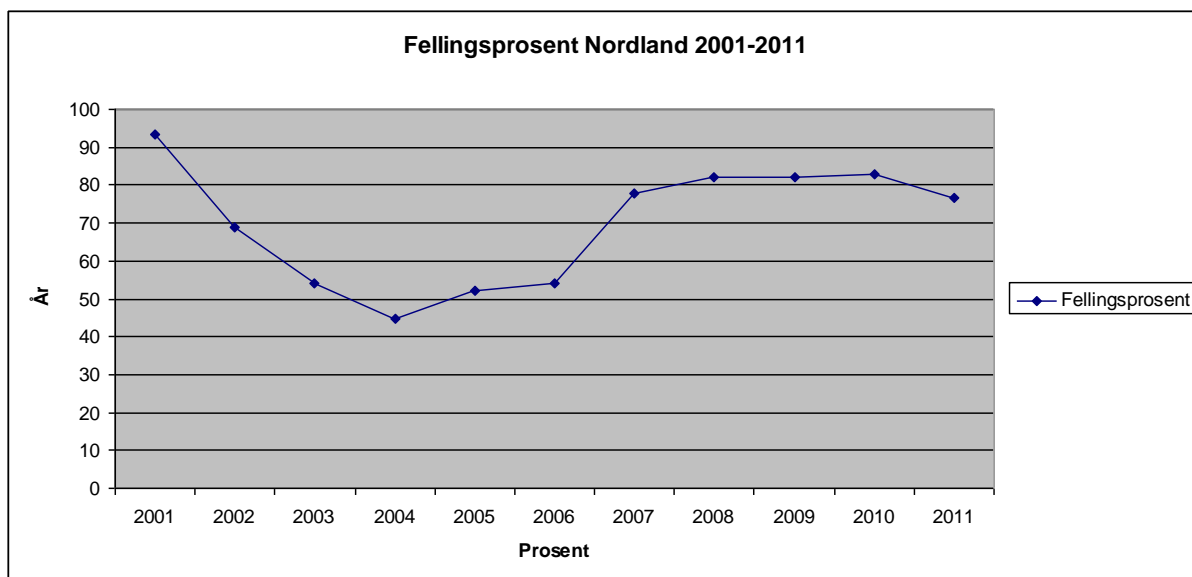
Kraftig økning i avskytingen samtidig med en kraftig dreining i ku/okse forholdet gir økt effekt av avskytingen. Den store reduksjonen i andel ku observert pr. okse i Leirfjord i perioden 2007 til 2011 er forklaringen på at man i Leirfjord har greid å redusere elgbestanden, mens man for Nordland ikke har det. Dette til tross for at andel ku pr. okse i Leirfjord fortsatt ligger over fylkesnivå.

Fellingsprosent

Figur 2.7 viser utviklingen i fellingsprosenten for elg i Leirfjord i perioden 2001-2011.

Figur 2.7 viser har man i Leirfjord hatt en reduksjon i fellingsprosent siden 2008. Grunnen til at 2010 ligger veldig lavt er at det var tildelt femten dyr ekstra dette året, og at valdene valgte å ikke felle alle tilleggdyrene. Det reelle tallet for dette året, uten ekstra tildeling, ville sannsynligvis vært et sted mellom 2009 og 2011 resultatet. Reduksjonen som figuren viser sier oss at de grepene som Leirfjord kommune og valdene gjorde i 2008, og fortsatt gjør, virker.

Figur 2.8 viser fellingsprosenten for Nordland i perioden 2001-2011.

I figur 2.8 ser man at Nordland ligger godt under Leirfjord (fig. 2.7) i fellingsprosent. Dels kommer dette av at det er tildelt flere dyr, i forhold til bestanden totalt og dels fordi det er mange steder hvor det er mye vanskeligere å jakte enn det er i Leirfjord.

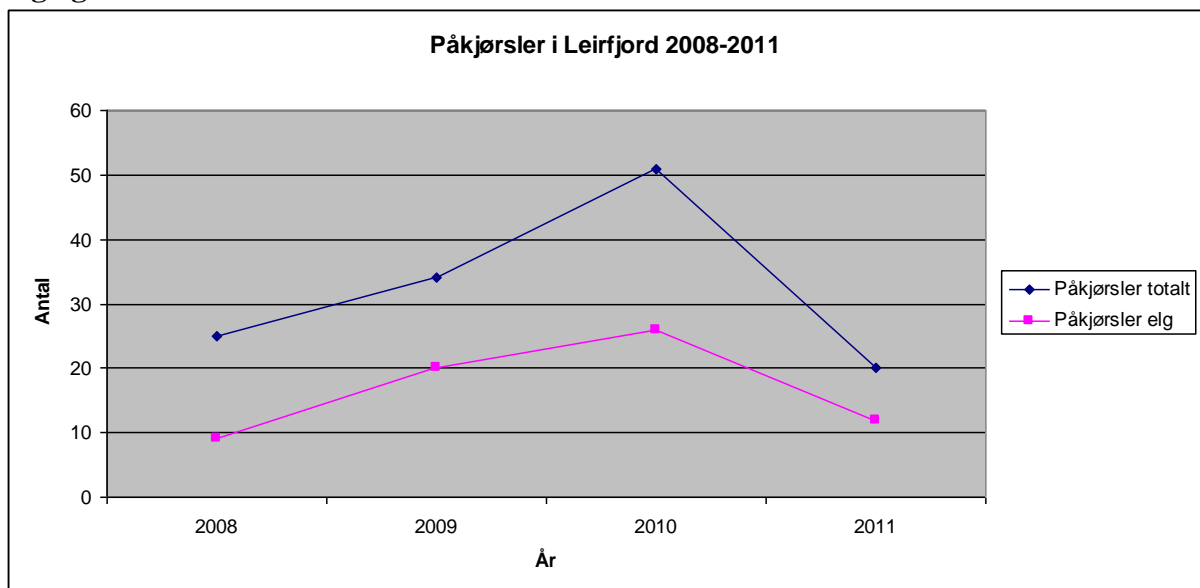
3. Elgens betydning i Leirfjord - konfliktområder

Beiting og hensynet til skog

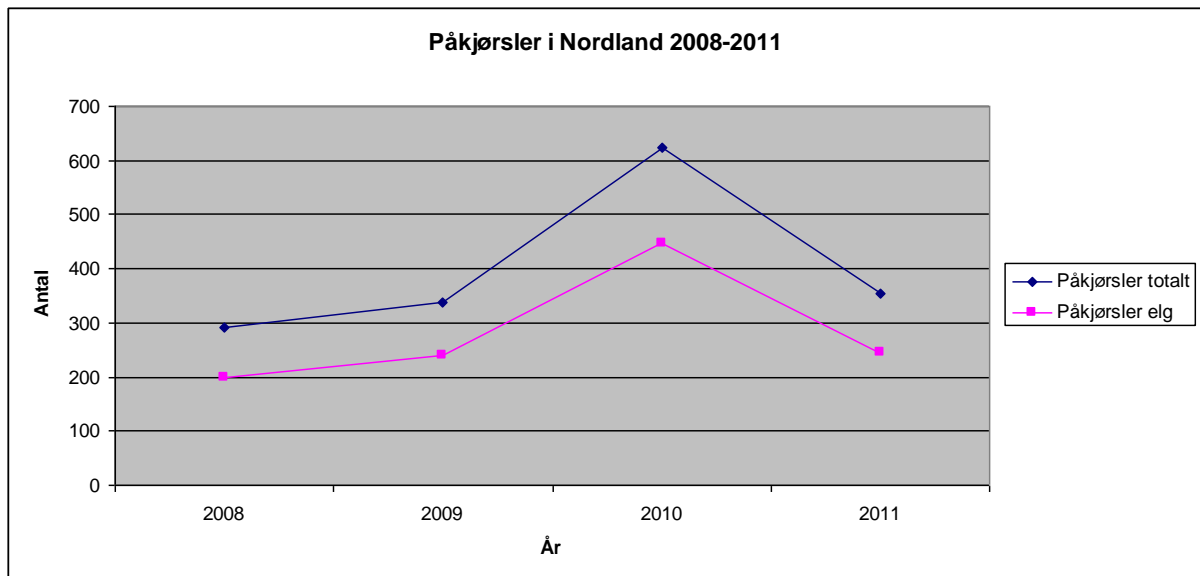
Elgens beiting i ungskogen gir problemer for skogbruket. Det går særlig utover furua, men også verdifulle lauvtrær som eik, osp og bjørk skades. Beiteskader oppstår særlig der elg fra større områder trekker til, og konsentreres på mindre områder vinterstid. I Leirfjord kommune har vi registrert beiteskader på furufelt. Tydeligst er skadene på et større felt på Neppelberg hvor foryngelsen er ødelagt. Bortsett fra dette er det ikke særlige problemer mellom skogbruket og elg i Leirfjord. Dette skyldes hovedsakelig at det plantes veldig lite furu og bjørk i Leirfjord.

Som følge av den høye elgstammen generelt i Norge i dag finnes knapt rogn og selje over busksjiktet i skogene våre i dag. Elgen holder også ospa nede, og i barblandingskog må vi regne med lavere andel av furu. I Leirfjord er det fortsatt en del områder hvor selje og rogn kommer opp over busksjiktet. Det er også mange små og større felt med osp, men i disse er foryngelsen dårlig. Dette tyder på at stammen av elg i kommunen ikke overstiger næringsgrunnlaget og tilgjengelig vinterbeite, men at man nærmer seg et punkt hvor beitetrykket er større enn tilveksten. Dersom vekt og kalveproduksjon viser en klart synkende tendens, er det på høy tid med en reduksjonsavskyting.

Elg og trafikk

Figur 3.1 viser antall viltpåkjørsler i Leirfjord kommune i perioden 2008-2011, og hvor mange av disse som var påkjørsler av elg.

Figur 3.2 viser antall viltpåkjørsler (på vei) i Nordland fylke i perioden 2008-2011, og hvor mange av disse som var påkjørsler av elg.

Begge figurene over viser at klimatiske forhold er viktig når det er snakk om påkjørsler av elg. Vinteren 2010 var lang, kald og snørik. Dette førte til at mye elg trakk ned mot vei, hvor det er enklere å gå, og ikke minst tilgang på mer mat. Elgen ”ønsker” helst å befinne seg i skogen, men næringsstress og mye snø tvinger de til å oppsøke områder hvor beitetrykket har vært lavere og hvor det er kortere mellom måltidene. Langs med vei er det mye oppslag av rogn og selje. Dette er arter drar fordel av det vedlikeholdet som gjøres langs vei. Kantslått gjør at det hele tiden kommer opp nye skudd som er næringsrike og inneholder lite antibeitestoffer. Samme forhold ser man på hogstflater, hvor selje og rogn spesielt koloniserer flatene etter hogst. Den toppen man ser på figur 3.1 og 3.2 ville man ha fått uansett hvor høy eller lav tetthet av elg man har i området. Det er det man kaller en tetthetsuavhengig økning. Poenget her er at ved lavere tetthet av elg ville man fått en lavere topp. Grafen ville sett likedan ut, men antallet ville vært lavere.

Nærgående elg

Et annet samfunnsmessig problem som høy tetthet av elg fører med seg er konflikter mellom mennesker og elg utenfor trafikken. Høy tetthet av elg fører til konkurranse om de beste beiteene og man ser at mer elg trekker mot bebyggelse hvor de vet at det er mye bra mat. I Leirfjord har det vært relativt mye konflikt mellom elg og mennesker, da spesielt foreldre som er redde for elg på barnas skolevei, i boligstrøk og konflikter mellom hageeiere og elg som beiter på prydbusker. Kommunen har ikke ført noen statistikk på dette men det har vært en vesentlig reduksjon av henvendelser de siste to årene, og spesielt siste år. Mye av dette resultatet kommer som en direkte konsekvens av selve jaktutøvelsen. Jaktfelt som grenser til bebygde områder har i samråd med kommunen brukt de første dagene av jakta til å jakte nært bebyggelse og/eller drive elg ut fra bebyggelse for så å starte jakt etter de dyr som befant seg i tilknytning til områder med bebyggelse. Dette understreker den gode dialogen som er mellom kommunen og jaktrettshaverne, og viser at tiltak som man mener bør gjennomføres blir gjennomført. At man de siste årene har startet arbeidet med å redusere stammen av elg må man også anta har hatt en positiv effekt.

4. Mål og tiltak

Det påpekes fra forskningshold at det kun er bestandsreduksjon som kan forventes å gi noen synlig effekt på antallet påkjørsler av elg, og fylkesråden påpeker at, for å oppnå en reell bestandsreduksjon er det viktig å få til en god organisering av jakta og en omforent enighet om målet for avskyting.

De grepene som fylkesråden anbefaler er i stor grad allerede igangsatt i Leirfjord.

Ved å videreføre tildelingen slik den er i dagens vedtatte bestandsplaner vil man oppnå den ønskede effekten fylkesråden er ute etter. Vedtatte bestandsplaner i Leirfjord i dag tar sikte på at tetthet av elg skal reduseres. Den gode dialogen som er mellom forvaltningen og valdene gjør at tiltakene som blir iverksatt er diskutert på forhånd, og det er enighet mellom den kommunale og den privat forvaltningen.

Leirfjord kommune skal på kort sikt:

- Fortsatt redusere tetthet av elg ved å følge vedtatte bestandsplaner
- Fortsatt ha god dialog og åpen kommunikasjon mellom kommunen og jaktrettshavere, vald og befolkning for øvrig
- Fortsatt ha høyt fokus på uttak av elg som oppholder seg i tilknytning til bebyggelse, og fortrinnsvis i forbindelse med ordinær jakt.
- Ytterligere reduksjon i antall påkjørsler av elg.

Leirfjord kommune skal på lang sikt:

- Redusere tetthet av elg slik at den forsvarer en tildeling på ca. 100 dyr årlig, med en fellingsprosent på ca. 80 %.
- Ingen henvendelser fra personer som er redd for elg i bebyggelsesområder og/eller i tilknytning til skolevei.
- 0-visjon for påkjørsler av elg.

Disse målene skal kommunen sammen med valdene nå ved å opprettholde en god og åpen dialog hvor avgjørelsene er forankret i faglig gode forarbeider og tilgjengelig kunnskap fra begge parter.

Planen skal revideres en gang hver kommunestyreperiode, og første gang etter valg i 2015.